Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
LAILA MEDINA
της 24ης Φεβρουαρίου 2022[1]

Υπόθεση C-36/21

Sense Visuele Communicatie en Handel vof
κατά
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

[αίτηση του College van Beroep voor het bedrijfsleven
(διοικητικού εφετείου αρμόδιου επί οικονομικών υποθέσεων, Κάτω Χώρες)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινή γεωργική πολιτική – Κανονισμός 1307/2013 – Άμεσες ενισχύσεις – Χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης – Άρθρο 30, παράγραφος 6 – Εθνικό απόθεμα για γεωργούς νεαρής ηλικίας – Άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′ – Έννοια των "γεωργών νεαρής ηλικίας" – Εσφαλμένες πληροφορίες – Δικαιολογημένη εμπιστοσύνη βάσει του εθνικού δικαίου – Προσφυγή-αγωγή αποζημίωσης – Συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης»

Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και τη σχέση της με την αντίστοιχη αρχή του εθνικού δικαίου. Η αίτηση αυτή ανέκυψε στο πλαίσιο προσφυγής-αγωγής αποζημίωσης στρεφόμενης κατά της εθνικής αρχής που είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή των ρυθμίσεων της γεωργικής νομοθεσίας της Ένωσης στις Κάτω Χώρες. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, κατά πόσον χωρεί επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης που αναγνωρίζεται στην εθνική έννομη τάξη για την αποκατάσταση φερόμενης ζημίας σε περίπτωση κατά την οποία δεν χωρεί επίκληση της ανάλογης αρχής του δικαίου της Ένωσης.

2. Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Sense Visuele Communicatie en Handel vof (στο εξής: Sense Visuele) και του Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Υπουργού Γεωργίας, Φυσικού Περιβάλλοντος και Ποιότητας των Τροφίμων, Κάτω Χώρες, στο εξής: Υπουργός). Η διαδικασία αυτή αφορά προσφυγή της Sense Visuele για

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

την αποκατάσταση της ζημίας που φέρεται να υπέστη λόγω των εσφαλμένων πληροφοριών που παρέσχε η ολλανδική αρχή σχετικά με την έννοια των «γεωργών νεαρής ηλικίας» για τους σκοπούς του άρθρου 50, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 1307/2013 [2].

Νομικό πλαίσιο

3. Ο κανονισμός 1307/2013 θεσπίζει κοινούς κανόνες για τις ενισχύσεις που χορηγούνται άμεσα στους γεωργούς στο πλαίσιο των καθεστώτων στήριξης που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος Ι [3]. Καθορίζει επίσης ειδικούς κανόνες σχετικά με τα καθεστώτα αυτά, δηλαδή τη βασική ενίσχυση των γεωργών (στο εξής: βασική ενίσχυση), την ενίσχυση για τους γεωργούς που εφαρμόζουν γεωργικές πρακτικές επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον (στο εξής: ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού) και την ενίσχυση για τους γεωργούς νεαρής ηλικίας που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα (στο εξής: ενίσχυση γεωργών νεαρής ηλικίας) [4].

4. Ειδικότερα, η βασική ενίσχυση προσφέρει ένα ελάχιστο επίπεδο εισοδηματικής στήριξης στους γεωργούς που ασκούν γεωργικές δραστηριότητες. Η ενίσχυση χορηγείται ετησίως στους γεωργούς κατόπιν ενεργοποίησης των δικαιωμάτων ενίσχυσης που κατέχουν και υπολογίζεται με βάση τα επιλέξιμα εκτάρια γης που δηλώνουν [5].

5. Η βασική ενίσχυση θα συμπληρώνεται από άλλες άμεσες ενισχύσεις που στοχεύουν σε συγκεκριμένα θέματα ή σε συγκεκριμένους τύπους δικαιούχων [6]. Η κατοχή δικαιωμάτων ενίσχυσης στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης αποτελεί επομένως προϋπόθεση για τη λήψη στήριξης στο πλαίσιο των υπόλοιπων καθεστώτων που θεσπίστηκαν με τον κανονισμό 1307/2013, όπως η ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού και η ενίσχυση γεωργών νεαρής ηλικίας [7].

6. Τα δικαιώματα ενίσχυσης χορηγήθηκαν αρχικά στους ενεργούς γεωργούς [8] που υπέβαλαν αίτηση κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης, δηλαδή το 2015 [9]. Έκτοτε, μπορούν να αποκτηθούν μέσω των εθνικών ή περιφερειακών αποθεμάτων που έχουν καθορίσει τα κράτη μέλη [10] ή/και να μεταβιβαστούν μεταξύ των γεωργών [11].

[2] Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 608).

[3] Άρθρο 1, στοιχείο α΄, του κανονισμού 1307/2013. Οι άμεσες ενισχύσεις χορηγούνται πλήρως υπό την προϋπόθεση ότι οι γεωργοί πληρούν βασικά πρότυπα για το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή, την καλή γεωργική και περιβαλλοντική κατάσταση των εκτάσεων, τη δημόσια υγεία, την υγεία των ζώων και των φυτών και την καλή μεταχείριση των ζώων, γνωστά ως πρότυπα «πολλαπλής συμμόρφωσης». Οι κανόνες «πολλαπλής συμμόρφωσης» ορίζονται στον κανονισμό (ΕΕ) 1306/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, σχετικά με τη χρηματοδότηση, τη διαχείριση και την παρακολούθηση της κοινής γεωργικής πολιτικής και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 352/78, (ΕΚ) αριθ. 165/94, (ΕΚ) αριθ. 2799/98, (ΕΚ) αριθ. 814/2000, (ΕΚ) αριθ. 1290/2005 και (ΕΚ) αριθ. 485/2008 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 549).

[4] Άρθρο 1, στοιχείο β΄, του κανονισμού 1307/2013 και παράρτημα Ι αυτού.

[5] Άρθρα 32 και 33 του κανονισμού 1307/2013.

[6] Άρθρο 21 του κανονισμού 1307/2013. Βλ., επίσης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Direct payments. Basic payment scheme» (Άμεσες ενισχύσεις. Καθεστώς βασικής ενίσχυσης), Μάρτιος 2016, σ. 1, διαθέσιμο στη διεύθυνση https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/basic-payment-scheme_en.pdf.

[7] Άρθρο 43 και άρθρο 50, παράγραφος 1, του κανονισμού 1307/2013.

[8] Άρθρο 9 του κανονισμού 1307/2013.

[9] Βλ. αιτιολογική σκέψη 21, άρθρο 21, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, και άρθρο 24 του κανονισμού 1307/2013.

[10] Άρθρο 30, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 1307/2013.

[11] Άρθρο 34 του κανονισμού 1307/2013.

7. Στο πλαίσιο της υπό κρίση υπόθεσης, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι το άρθρο 30, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013 ορίζει ότι τα κράτη μέλη χρησιμοποιούν τα εθνικά ή περιφερειακά τους αποθέματα για τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης, κατά προτεραιότητα, σε γεωργούς νεαρής ηλικίας και σε γεωργούς που αρχίζουν τη γεωργική τους δραστηριότητα. Η παράγραφος 11 του ίδιου άρθρου παραπέμπει στο άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013, κατά το οποίο ως «γεωργοί νεαρής ηλικίας» νοούνται τα φυσικά πρόσωπα τα οποία, μεταξύ άλλων, «είναι ηλικίας έως 40 ετών κατά το έτος υποβολής της αίτησης [στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης]».

Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικό ερώτημα

8. Η Sense Visuele είναι ομόρρυθμη εταιρία με δύο εταίρους, την Α και τον Β, η οποία διατηρεί από το 2017 χοιροτροφική μονάδα. Στις 21 Ιανουαρίου 2018, η Α συμπλήρωσε το 41ο έτος της ηλικίας της.

9. Στις 15 Μαρτίου και στις 5 Απριλίου 2018, η Sense Visuele απηύθυνε διάφορα αιτήματα παροχής πληροφοριών στη Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (Κρατική υπηρεσία για επιχειρηματίες, Κάτω Χώρες, στο εξής: RVO), την εκτελεστική υπηρεσία που είναι επιφορτισμένη με την εφαρμογή της κοινής γεωργικής πολιτικής της Ένωσης στις Κάτω Χώρες. Η Sense Visuele, δεδομένου ότι δεν διέθετε δικαιώματα ενίσχυσης για το έτος 2018, επιθυμούσε να μάθει, κατ' ουσίαν, κατά πόσον και με ποιον τρόπο θα μπορούσε να αποκτήσει τέτοια δικαιώματα από το Nationale reserve voor Jonge landbouwers (Εθνικό απόθεμα για γεωργούς νεαρής ηλικίας, Κάτω Χώρες, στο εξής: εθνικό απόθεμα).

10. Η RVO ενημέρωσε τη Sense Visuele ότι ήταν επιλέξιμη για τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα, διότι σε κάποια χρονική στιγμή μέσα στο 2018 η Α είχε ηλικία κάτω των 41 ετών. Εξάλλου, σύμφωνα με τις πληροφορίες που ήταν αναρτημένες κατά το χρονικό εκείνο διάστημα στον διαδικτυακό τόπο της RVO, για να χαρακτηριστεί κάποιος ως «γεωργός νεαρής ηλικίας» για τους σκοπούς του κανονισμού 1307/2013 έπρεπε να έχει ηλικία κάτω των 41 ετών κατά το έτος υποβολής της αίτησης. Στη συνέχεια, η RVO επιβεβαίωσε τις πληροφορίες αυτές με αποστολή μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στη Sense Visuele.

11. Στις 5 Απριλίου 2018, η Sense Visuele υπέβαλε αιτήσεις για τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα, με την αιτιολογία ότι η Α ήταν γεωργός νεαρής ηλικίας, καθώς και για τη βασική ενίσχυση, την ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού και την ενίσχυση γεωργών νεαρής ηλικίας. Αντιθέτως, δεν επεδίωξε να αποκτήσει τα δικαιώματα αυτά μέσω μεταβίβασης από τρίτο κάτοχο.

12. Με αποφάσεις της 2ας και της 4ης Ιανουαρίου 2019, οι οποίες επιβεβαιώθηκαν μεταγενέστερα με απόφαση της 22ας Μαρτίου 2019, ο Υπουργός απέρριψε τις αιτήσεις της Sense Visuele. Ο Υπουργός υποστήριξε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013, γεωργός νεαρής ηλικίας είναι το πρόσωπο το οποίο, κατά το έτος υποβολής της αίτησής του, δεν έχει ηλικία άνω των 40 ετών. Δεδομένου ότι η Α ήταν 41 ετών το 2018, δεν πληρούσε την προϋπόθεση της ηλικίας που ορίζει η εν λόγω διάταξη και, συνεπώς, η Sense Visuele δεν μπορούσε να τύχει χορήγησης δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα. Επιπλέον, δεδομένου ότι η Sense Visuele δεν είχε αποκτήσει κανένα δικαίωμα ενίσχυσης για το 2018, οι αιτήσεις της για τη βασική ενίσχυση και την ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού έπρεπε να απορριφθούν. Τέλος, ο Υπουργός υποστήριξε ότι η Sense Visuele δεν μπορεί να επικαλεστεί την αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης

εμπιστοσύνης, ακόμη και αν συντρέχει καλή πίστη στο πρόσωπό της. Συναφώς, ο Υπουργός επισήμανε ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν χωρεί επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης σε σχέση με σαφή διάταξη του δικαίου της Ένωσης, όπως αυτή του άρθρου 50, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1307/2013.

13. Η Sense Visuele άσκησε προσφυγή-αγωγή ενώπιον του College van Beroep voor het bedrijfsleven (διοικητικού εφετείου αρμόδιου επί οικονομικών υποθέσεων, Κάτω Χώρες) με αίτημα την ακύρωση της απόφασης της 22ας Μαρτίου 2019 και την καταβολή αποζημίωσης από τον Υπουργό για την οικονομική ζημία που ισχυρίζεται ότι υπέστη λόγω των εσφαλμένων διαβεβαιώσεων που παρέσχε η RVO.

14. Κατά το αιτούν δικαστήριο, αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης δεν είναι η χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα στη Sense Visuele. Αντιθέτως, αφορά το κατά πόσον ο Υπουργός, αρνούμενος να αποκαταστήσει τη ζημία που φέρεται να υπέστη η Sense Visuele, ενήργησε κατά παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου συνάγεται ότι δεν χωρεί επίκληση της αρχής του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης όταν υπάρχει σαφής διάταξη του εν λόγω δικαίου, όπως αυτή του άρθρου 50, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κανονισμού 1307/2013. Ωστόσο, διατηρεί αμφιβολίες κατά πόσον το δίκαιο της Ένωσης απαγορεύει στη Sense Visuele να ζητήσει αποζημίωση στο πλαίσιο προσφυγής-αγωγής η οποία στηρίζεται στην αρχή του ολλανδικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

15. Υπό τις συνθήκες αυτές, το College van Beroep voor het bedrijfsleven (διοικητικό εφετείο αρμόδιο επί οικονομικών υποθέσεων) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Απαγορεύει το δίκαιο της Ένωσης να εκτιμάται με βάση την εθνικού δικαίου αρχή περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης το ζήτημα αν εθνικός διοικητικός φορέας δημιούργησε εμπιστοσύνη η οποία αντιβαίνει σε διάταξη του δικαίου της Ένωσης και ως εκ τούτου ενήργησε παρανόμως μη αποκαθιστώντας, κατά παραβίαση του εθνικού δικαίου, τη ζημία που υπέστη εκ του λόγου αυτού ο ενδιαφερόμενος, εφόσον ο τελευταίος δεν μπορεί να επικαλεστεί λυσιτελώς την αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης λόγω της ύπαρξης σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης;»

16. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως κατατέθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 22 Ιανουαρίου 2020. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Sense Visuele, η Ολλανδική και η Ισπανική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Δεν διεξήχθη επ' ακροατηρίου συζήτηση επί της υπόθεσης.

Ανάλυση

17. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν το δίκαιο της Ένωσης απαγορεύει την επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή έχει καθιερωθεί στο εθνικό δίκαιο, προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να επιτύχει την καταβολή αποζημίωσης από την εθνική αρχή που είναι επιφορτισμένη με την εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης, σε περίπτωση κατά την οποία δεν χωρεί επίκληση της αντίστοιχης αρχής, όπως αυτή αναγνωρίζεται στην ενωσιακή έννομη τάξη, λόγω της ύπαρξης σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης.

18. Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης συγκαταλέγεται στις θεμελιώδεις αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης [12]. Παρέχει δικαιώματα σε ιδιώτες [13] τα οποία επεκτείνονται σε όλους τους διοικουμένους στους οποίους εθνική διοικητική αρχή δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες παρέχοντάς τους συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις [14]. Συναφώς, είναι σκόπιμο να εξεταστεί αν οι πράξεις της αρμόδιας διοικητικής αρχής δημιούργησαν στον διοικούμενο δικαιολογημένη εμπιστοσύνη και, εάν τούτο ισχύει, να αποδειχθεί ο δικαιολογημένος χαρακτήρας της εμπιστοσύνης αυτής [15].

19. Η αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν δεσμεύει μόνο τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης· τα κράτη μέλη οφείλουν επίσης να τηρούν την αρχή όταν λαμβάνουν μέτρα με τα οποία θέτουν σε εφαρμογή το δίκαιο της Ένωσης [16]. Στον τομέα της κοινής γεωργικής πολιτικής, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η τήρηση της αρχής του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης επιβάλλεται σε κάθε εθνική αρχή επιφορτισμένη με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης [17].

20. Ωστόσο, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης [18]. Δεν μπορεί να γίνει επίκληση της αρχής αυτής έναντι σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Η δε αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης συμπεριφορά εθνικής αρχής επιφορτισμένης με την εφαρμογή του δικαίου αυτού δεν μπορεί να θεμελιώσει την ύπαρξη δικαιολογημένης εμπιστοσύνης εκ μέρους του διοικουμένου ότι θα τύχει μεταχείρισης αντίθετης προς το δίκαιο της Ένωσης [19].

21. Στην υπό κρίση υπόθεση, από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει, πρώτον, ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, η παρασχεθείσα από τη RVO εσφαλμένη πληροφόρηση, η οποία πρέπει να εκληφθεί ως έκφραση της γνώμης του Υπουργού, οδήγησε τη Sense Visuele να ζητήσει τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα αντί να τα αποκτήσει από τρίτο κάτοχο μέσω μεταβίβασης. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η Sense Visuele μπορεί να υπέστη ζημία λόγω της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης που δημιούργησε η RVO, η οποία την εμπόδισε να αποκτήσει δικαιώματα ενίσχυσης για το 2018 και, κατά συνέπεια, τη βασική ενίσχυση και την ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού. Κατά το δικαστήριο αυτό, η ζημία που υπέστη η Sense Visuele συνίσταται στην απώλεια των ενισχύσεων που ο Υπουργός αρνήθηκε να της χορηγήσει, αφαιρουμένου του κόστους των δικαιωμάτων που θα έπρεπε να αγοράσει από τρίτο κάτοχο ως προϋπόθεση για να λάβει τις δύο ενισχύσεις.

[12] Απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Agrargenossenschaft Neuzelle (C-545/11, EU:C:2013:169, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[13] Πρβλ. απόφαση της 19ης Μαΐου 1992, Mulder κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-104/89 και C-37/90, EU:C:1992:217, σκέψη15).

[14] Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Administratīvā rajona tiesa (C-120/17, EU:C:2018:638, σκέψη 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[15] Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Administratīvā rajona tiesa (C-120/17, EU:C:2018:638, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[16] Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Administratīvā rajona tiesa (C-120/17, EU:C:2018:638, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[17] Βλ. αποφάσεις της 26ης Απριλίου 1988, Krücken (316/86, EU:C:1988:201, σκέψη 22), και της 1ης Απριλίου 1993, Lageder κ.λπ. (C-31/91 έως C-44/91, EU:C:1993:132, σκέψη 33).

[18] Αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening κ.λπ. (C-383/06 έως C-385/06, EU:C:2008:165, σκέψη 53), και της 20ής Ιουνίου 2013, Agroferm (C-568/11, EU:C:2013:407, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Agroferm (C-568/11, EU:C:2013:35, σημείο 55).

[19] Απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Administratīvā rajona tiesa (C-120/17, EU:C:2018:638, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

22. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο δεν αμφισβητεί ότι η αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ήταν δεσμευτική για τον Υπουργό όταν εξέδωσε την απόφαση της 22ας Μαρτίου 2019. Πράγματι, στη διάταξη περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι ο Υπουργός αρνήθηκε τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης στη Sense Visuele και απέρριψε τις αιτήσεις της για τη βασική ενίσχυση, την ενίσχυση οικολογικού προσανατολισμού και την ενίσχυση γεωργών νεαρής ηλικίας, στο πλαίσιο ακριβώς της εφαρμογής των ρυθμίσεων της γεωργικής νομοθεσίας της Ένωσης στις Κάτω Χώρες, ιδίως των καθεστώτων άμεσων ενισχύσεων που προβλέπονται στον κανονισμό 1307/2013[20]. Τούτου λεχθέντος, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι το άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013 αποτελεί σαφή διάταξη του δικαίου της Ένωσης[21]. Συνεπώς, κατά το δικαστήριο αυτό, είναι βέβαιο ότι η Sense Visuele δεν δύναται να επικαλεστεί την αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης με σκοπό να διεκδικήσει τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης από το εθνικό απόθεμα.

23. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατά πόσον η Sense Visuele έχει τη δυνατότητα να επικαλεστεί, στο πλαίσιο προσφυγής-αγωγής του εσωτερικού δικαίου κατά του Υπουργού με αίτημα την καταβολή αποζημίωσης, την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή έχει καθιερωθεί στην εθνική έννομη τάξη, προκειμένου να επιτύχει την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη.

24. Για λόγους σαφήνειας, επισημαίνεται ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά προσφυγή-αγωγή αποζημίωσης στο πλαίσιο της οποίας ο ενδιαφερόμενος επικαλείται την αρχή της ευθύνης του κράτους για παράβαση του δικαίου της Ένωσης[22]. Εξάλλου, η υπό κρίση υπόθεση αναφέρεται σε μια κατάσταση κατά την οποία η ολλανδική αρχή ορθώς αρνήθηκε να χορηγήσει δικαιώματα ενίσχυσης στη Sense Visuele με την αιτιολογία ότι κανένας από τους εταίρους της δεν πληρούσε την προϋπόθεση ηλικίας που προβλέπεται στο άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013 και ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή του δικαίου της Ένωσης περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να προβληθεί έναντι μιας τέτοιας διάταξης.

25. Είναι επίσης σημαντικό να επισημανθεί ότι το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου δεν αφορά την εφαρμογή της αρχής του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ως νομικής βάσης για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων ενίσχυσης βάσει του κανονισμού 1307/2013.

26. Πράγματι, όπως επισημαίνει η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, το ενδεχόμενο αυτό πρέπει να αποκλειστεί, πρωτίστως, βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, η οποία ορίζει ότι η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να εφαρμοστεί έναντι κανόνων του δικαίου της Ένωσης, δηλαδή εκείνων που είναι ακριβείς και σαφείς, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο σημείο 20 των παρουσών προτάσεων[23]. Αυτό σημαίνει ότι, σε μια υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης, η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης κατά το εθνικό δίκαιο δεν μπορεί να υποκαταστήσει την αντίστοιχη αρχή κατά το δίκαιο της Ένωσης με σκοπό την απόκτηση των δικαιωμάτων και των πλεονεκτημάτων που ορίζει ο

[20] Πρβλ. άρθρο 2, παράγραφος 1, σημείο 2, της Uitvoeringsregeling rechtstreekse betalingen GLB (υπουργικής απόφασης για την εφαρμογή των καθεστώτων άμεσων ενισχύσεων της κοινής γεωργικής πολιτικής).

[21] Το αιτούν δικαστήριο, οι διάδικοι της κύριας δίκης και οι ενδιαφερόμενοι που υπέβαλαν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου συμφωνούν ότι το άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013 αποτελεί σαφή διάταξη του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά την προϋπόθεση της ηλικίας.

[22] Πρβλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428).

[23] Βλ., ενδεικτικά, απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Erzeugerorganisation Tiefkühlgemüse (C-516/16, EU:C:2017:1011, σκέψεις 69 έως 74).

κανονισμός 1307/2013. Διαφορετικά, από τυπικής απόψεως, η αρχή του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης θα αναγορευόταν σε πρότυπο που θα υπαγόρευε τη δυνατότητα εφαρμογής του κανονισμού αυτού, με αποτέλεσμα το εθνικό δίκαιο να υπερισχύει του δικαίου της Ένωσης και, κατά συνέπεια, να παραβιάζεται η αρχή της υπεροχής του δικαίου αυτού.

27. Επιπλέον, υπενθυμίζεται ότι, λόγω της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης, οι κανόνες ή οι αρχές του εθνικού δικαίου δεν είναι δυνατόν να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα και την ενότητα του δικαίου της Ένωσης στην επικράτεια ενός κράτους μέλους [24].

28. Υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υπόθεσης, πρώτον, η πλήρης αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης απαιτεί η αρχή του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης να μη χρησιμοποιείται για την καταστρατήγηση των απαιτήσεων προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται οι γεωργοί προκειμένου να αποκτήσουν δικαιώματα ενίσχυσης βάσει του κανονισμού 1307/2013. Διαφορετικά, η εν λόγω αρχή του εθνικού δικαίου θα χρησίμευε για τη χορήγηση δικαιωμάτων σε γεωργούς που δεν τα δικαιούνται και, στη συνέχεια, για τη χρηματοδότηση μέτρων που δεν εφαρμόζονται σύμφωνα με τους ισχύοντες τομεακούς κανόνες. Συνέπεια αυτού θα ήταν, όπως επισήμανε και η γενική εισαγγελέας J. Kokott στις προτάσεις της στην υπόθεση Agroferm [25], να επηρεαστούν τελικά τα οικονομικά συμφέροντα του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το αποτέλεσμα δε αυτό είναι ένα από τα κύρια αποτελέσματα που επιχειρεί να αποτρέψει το νομικό πλαίσιο της Ένωσης που εφαρμόζεται σε τομείς πολιτικής επιμερισμένης διαχείρισης, όπως η κοινή γεωργική πολιτική [26].

29. Δεύτερον, αξίζει να σημειωθεί, στο πνεύμα των ίδιων προτάσεων της γενικής εισαγγελέα J. Kokott, τις οποίες συμμερίζομαι, ότι, αν ήταν δυνατόν να γίνει επίκληση της αρχής του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης για την απόκτηση παροχών και δικαιωμάτων που απορρέουν από τη νομοθεσία της Ένωσης –όπως, για παράδειγμα, από τον κανονισμό 1307/2013–, μια τέτοια επίκληση θα μπορούσε τελικά να οδηγήσει σε αποκλίσεις κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής στα διάφορα κράτη μέλη [27]. Εν προκειμένω τίθεται ζήτημα ενότητας του δικαίου της Ένωσης και ομοιόμορφης εφαρμογής του στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, δεδομένου ότι το πεδίο εφαρμογής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης σε κάθε εθνική έννομη τάξη μπορεί να ποικίλλει, καθώς ορισμένα κράτη μέλη είναι περισσότερο γενναιόδωρα όσον αφορά την παροχή της προστασίας αυτής εντός της δικαιοδοσίας τους [28], τα φυσικά πρόσωπα και οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν να τύχουν διαφορετικής μεταχείρισης κατά την εφαρμογή του κανονισμού 1307/2013. Τούτο θα μπορούσε να οδηγήσει σε ταυτόχρονες στρεβλώσεις του ανταγωνισμού στα κράτη μέλη λόγω της παροχής πλεονεκτημάτων σε ορισμένα άτομα και επιχειρήσεις έναντι άλλων.

[24] Απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2021, Randstad Italia (C-497/20, EU:C:2021:1037, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[25] Βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Agroferm (C-568/11, EU:C:2013:35, σημεία 46 έως 50).

[26] Πρβλ. αιτιολογική σκέψη 39 του κανονισμού 1306/2013. Βλ., επίσης, άρθρο 63, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/1046 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουλίου 2018, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/ΕΕ και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 (ΕΕ 2018, L 193, σ. 1).

[27] Βλ. προτάσεις της γενικής εισαγγελέα J. Kokott στην υπόθεση Agroferm (C-568/11, EU:C:2013:35, σημείο 48).

[28] Πρβλ. Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της Λιθουανίας και ACA-Europe, «General Report. The Protection of Legitimate Expectations in Administrative Law and EU Law», 2016, σ. 2 επ., διαθέσιμη στη διεύθυνση https://www.aca-europe.eu/seminars/2016_Vilnius/VIL_GeneralReport_en.pdf, η οποία αποκαλύπτει σημαντικές διαφορές στην εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών.

30. Συνεπώς, για λόγους που αφορούν την υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, καθώς και την αποτελεσματικότητα και ενότητά του, όταν μια εθνική αρχή έχει δημιουργήσει προσδοκία αντίθετη προς μια σαφή διάταξη του δικαίου της Ένωσης, ο διοικούμενος δεν μπορεί να στηριχθεί στην αρχή του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προκειμένου να επωφεληθεί από τα δικαιώματα που παρέχει η εν λόγω διάταξη.

31. Παραμένει το ερώτημα κατά πόσον οι ίδιες αυτές εκτιμήσεις αποκλείουν την επίκληση της αρχής του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης για την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις ψευδείς διαβεβαιώσεις που παρέσχε μια εθνική αρχή.

32. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο ορθώς επισημαίνει ότι, στις προτάσεις του στην υπόθεση Krücken [29], ο γενικός εισαγγελέας G. F. Mancini κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, μολονότι ο ζημιωθείς δεν μπορεί να επικαλεστεί την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προκειμένου να διεκδικήσει δικαιώματα αντίθετα προς το δίκαιο της [Ένωσης], ο ίδιος ζημιωθείς δεν πρέπει να στερείται «τη δυνατότητα να ασκήσει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αγωγή αποζημιώσεως κατά του τελωνείου που ευθύνεται για το σφάλμα εφόσον, κατ' αυτ[όν], υπέστη ζημία». Εν συνεχεία, ο γενικός εισαγγελέας A. Tizzano ακολούθησε την ίδια προσέγγιση στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Flemmer κ.λπ. [30]. Κανένας από τους δύο γενικούς εισαγγελείς δεν αναφέρθηκε ρητά στη νομική βάση επί της οποίας μπορεί να στηριχθεί η αγωγή αποζημίωσης. Ωστόσο, οι εκτιμήσεις τους μπορούν να ερμηνευτούν μόνον ως πρόσκληση προς ενέργεια σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο και, ιδίως, με την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αναγνωρίζεται στην οικεία έννομη τάξη [31].

33. Εν συνεχεία, στην υπόθεση Belovo [32], σχετικά με εσφαλμένα πιστοποιητικά που χορηγήθηκαν από εθνική αρχή σε εισαγωγέα γεωργικών προϊόντων από τρίτες χώρες, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι οικείες ρυθμίσεις του εφαρμοστέου κανονισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης «δεν εμποδίζουν τον [εισαγωγέα αυτόν,] δικαιούχο πιστοποιητικών κατά την εισαγωγή, ως προς τα οποία δεν αμφισβητείται ότι δεν έπρεπε να έχουν εκδοθεί, να κινήσει σχετική ένδικη διαδικασία αναγνωρίσεως της ευθύνης του εκδώσαντος οργανισμού». Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, κατά τη διαδικασία αυτή, λαμβάνεται υπόψη κυρίως η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του εισαγωγέα στα εν λόγω πιστοποιητικά.

34. Η διαπίστωση αυτή του Δικαστηρίου διατυπώνεται με ειδική παραπομπή στη νομοθεσία που ίσχυε στην υπόθεση αυτή και η οποία θέσπισε ένα καθεστώς πιστοποιητικών εισαγωγής, εξαγωγής και προκαθορισμού για τα γεωργικά προϊόντα. Πάντως, κατά τη γνώμη μου, η απόφαση στην υπόθεση Belovo καταδεικνύει ότι το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι είναι δυνατόν να ανακύψει αίτημα αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου λόγω παράνομης συμπεριφοράς μιας εθνικής αρχής, έστω και αν αυτή ενεργεί στο πλαίσιο του δικαίου της Ένωσης [33], ιδίως όταν παρέχονται ψευδείς διαβεβαιώσεις κατά την εφαρμογή του εν λόγω δικαίου.

[29] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα G. F. Mancini στην υπόθεση Krücken (316/86, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1988:78, σ. 2231).

[30] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα A. Tizzano στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Flemmer κ.λπ. (C-80/99 έως C-82/99, EU:C:2001:57, σημείο 53).

[31] Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι οι προτάσεις των γενικών εισαγγελέων G. F. Mancini και A. Tizzano αποτέλεσαν την προτεινόμενη απάντηση σε προδικαστικά ερωτήματα που αφορούσαν ειδικά την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

[32] Απόφαση της 16ης Ιουλίου 1992, Belovo (C-187/91, EU:C:1992:333, διατακτικό).

[33] Πρβλ. απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (106/87 έως 120/87, EU:C:1988:457, σκέψεις 18 και 19). Βλ., επίσης, Prechal, S., και Widdershoven, R. J. G. M., *Inleiding tot het Europees bestuursrecht*, 4η έκδ., Ars Aequi Libri, 2017, σ. 227, στο οποίο παραπέμπει και το αιτούν δικαστήριο.

35. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τις ανωτέρω εκτιμήσεις, αλλά και με την άποψη που εξέφρασαν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή στην υπό κρίση υπόθεση, είμαι της γνώμης ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο να ζητήσει αποζημίωση βάσει του εθνικού δικαίου για τη ζημία που υπέστη ως συνέπεια της παροχής ψευδούς διαβεβαίωσης κατά παράβαση σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Ούτε απαγορεύει την προς τούτο επίκληση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή έχει καθιερωθεί στο εθνικό δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 30 των παρουσών προτάσεων, δεν τίθενται σε κίνδυνο η υπεροχή, η αποτελεσματικότητα και η ενότητα του δικαίου της Ένωσης.

36. Συναφώς, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι, προκειμένου να μην υπονομευθεί η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης, η προσφυγή-αγωγή που ασκείται ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου βάσει της αρχής του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να αποσκοπεί αποκλειστικά στην αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις ψευδείς διαβεβαιώσεις που παρέσχε η εθνική αρχή. Όπως έχει ήδη διευκρινιστεί στο σημείο 26 των παρουσών προτάσεων, η εν λόγω προσφυγή-αγωγή δεν πρέπει να επιδιώκει τη διεκδίκηση δικαιωμάτων αντίθετων προς τη σχετική διάταξη της Ένωσης, διότι αυτό θα είχε ως επακόλουθο να χρησιμοποιείται το εθνικό δίκαιο ως επίσημη βάση για τη χορήγηση στον προσφεύγοντα-ενάγοντα παροχών τις οποίες δεν δικαιούται να λάβει βάσει του δικαίου της Ένωσης.

37. Κατά τη γνώμη μου, η προϋπόθεση αυτή φαίνεται να πληρούται σε μια προσφυγή-αγωγή του είδους που περιγράφει το αιτούν δικαστήριο στη διάταξη περί παραπομπής, με την οποία η προσφεύγουσα-ενάγουσα δεν επιδιώκει τη χορήγηση των δικαιωμάτων ενίσχυσης δυνάμει του κανονισμού 1307/2013. Αντιθέτως, ζητεί αποζημίωση λόγω των εσφαλμένων πληροφοριών που παρέσχε ο επιφορτισμένος με την εφαρμογή των γεωργικών κανόνων της Ένωσης εθνικός οργανισμός, οι οποίες, κατά την άποψη της προσφεύγουσας-ενάγουσας, την ενθάρρυναν να ζητήσει τη χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης, αντί να τα αποκτήσει από τρίτο κάτοχο, και τελικά οδήγησαν στην απόρριψη της αίτησής της για χορήγηση της βασικής ενίσχυσης και της ενίσχυσης οικολογικού προσανατολισμού.

38. Δεύτερον, υπό την προϋπόθεση ότι η προσφυγή-αγωγή βάσει της αρχής του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ασκείται με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας και όχι τη διεκδίκηση δικαιωμάτων αντίθετων προς σαφή διάταξη του δικαίου της Ένωσης, δεν υπάρχει κίνδυνος υπονόμευσης της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης.

39. Όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, από τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, κατά το εθνικό του δίκαιο, το αίτημα αποζημίωσης που έχει υποβληθεί ενώπιόν του δεν μπορεί να οδηγήσει σε χορήγηση δικαιωμάτων ενίσχυσης δυνάμει του κανονισμού 1307/2013, ούτε όμως και σε χορήγηση οποιασδήποτε άλλης ενίσχυσης δυνάμει του ίδιου κανονισμού. Συνεπώς, στο πλαίσιο της εν λόγω προσφυγής-αγωγής, δεν είναι δυνατόν να χορηγηθούν στην προσφεύγουσα-ενάγουσα δικαιώματα τα οποία δεν δικαιούται δυνάμει του εν λόγω κανονισμού. Ως εκ τούτου, δεν υφίσταται κανένας κίνδυνος χρησιμοποίησης του προϋπολογισμού της Ένωσης κατά παράβαση των ισχυόντων κανόνων της Ένωσης για την κοινή γεωργική πολιτική. Επιπλέον, όπως υποστηρίζουν η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, προσφυγές-αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται βάσει του εθνικού δικαίου και βασίζονται στην παράνομη συμπεριφορά μιας εθνικής αρχής επιβαρύνουν αποκλειστικά τον εθνικό προϋπολογισμό. Συνεπώς, μια τέτοια προσφυγή-αγωγή δεν δύναται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στα κονδύλια του προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή να επηρεάσει τα οικονομικά της συμφέροντα.

40. Όσον αφορά τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης, θα μπορούσα να προσθέσω ότι η άσκηση προσφυγής-αγωγής αποζημίωσης κατά εθνικής αρχής, υπό περιστάσεις όπως αυτές της υπό κρίση υπόθεσης, είναι ικανή, κατά τη γνώμη μου, να συμβάλει στη βελτίωση του καθεστώτος της επιμερισμένης διαχείρισης μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τομείς πολιτικής που αφορούν τη χρήση των κονδυλίων της Ένωσης. Πράγματι, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση των εθνικών αρχών να παρέχουν αξιόπιστες πληροφορίες όταν αυτές ζητούνται από ιδιώτες και επιχειρήσεις [34] και, τελικά, να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης και σε αποτελεσματικότερες δημόσιες δαπάνες.

41. Τρίτον, στο πλαίσιο μιας προσφυγής-αγωγής αποζημίωσης που βασίζεται στην αρχή εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, δεν θεωρώ ότι μπορεί να υπονομευθεί η ενότητα και η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης ή να προκληθεί στρέβλωση του ανταγωνισμού στα κράτη μέλη, με την έννοια που αναφέρεται στο σημείο 29 των παρουσών προτάσεων.

42. Συναφώς, η υπό κρίση υπόθεση καταδεικνύει, αφενός, ότι, στο πλαίσιο προσφυγής-αγωγής αποζημίωσης που βασίζεται στην αρχή του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, ο προσφεύγων-ενάγων δεν θα πρέπει να αποκτά δικαίωμα που αναγνωρίζεται από το δίκαιο της Ένωσης εις βάρος ατόμων ευρισκόμενων σε παρεμφερή κατάσταση σε άλλα κράτη μέλη. Ειδικότερα, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή, ο εν λόγω προσφεύγων-ενάγων δεν θα λάβει δικαιώματα ενίσχυσης από έναν μηχανισμό ανάλογο με το εθνικό απόθεμα καθόσον τέτοια δικαιώματα ή ενισχύσεις δεν θα λάβουν ούτε οι γεωργοί που ασκούν γεωργικές δραστηριότητες σε άλλα κράτη μέλη και οι οποίοι δεν πληρούν την προϋπόθεση της ηλικίας που προβλέπεται στο άρθρο 50, παράγραφος 2, στοιχείο β′, του κανονισμού 1307/2013.

43. Αφετέρου, εάν το αίτημα του προσφεύγοντος-ενάγοντος για καταβολή αποζημίωσης γίνει δεκτό, η αποζημίωση που θα λάβει θα πρέπει να καλύπτει μόνον τη ζημία που υπέστη ο ενδιαφερόμενος λόγω των ψευδών διαβεβαιώσεων που παρέσχε η εθνική αρχή. Συνεπώς, αντιθέτως προς τη θέση της Ισπανικής Κυβέρνησης, δεν θα παραχωρηθεί στον προσφεύγοντα-ενάγοντα κανένα πλεονέκτημα έναντι άλλων επιχειρήσεων του ίδιου τομέα. Εν προκειμένω, θα ήταν χρήσιμο να υπενθυμιστεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου [35], οι αποζημιώσεις τις οποίες εθνικές αρχές μπορεί να διαταχθούν να καταβάλουν σε επιχειρήσεις προς αποκατάσταση ζημίας που τους προκάλεσαν διαφέρουν θεμελιωδώς κατά τη νομική τους φύση από τις δημόσιες ενισχύσεις που ευνοούν ορισμένες επιχειρήσεις. Συνεπώς, όταν ένα μέτρο, όπως στην προκειμένη περίπτωση, χορηγεί αποζημίωση σε ένα φυσικό πρόσωπο ή μια επιχείρηση μόνο για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω ψευδούς διαβεβαίωσης, το εν λόγω φυσικό πρόσωπο ή η επιχείρηση δεν θεωρείται ότι αποκομίζει πλεονέκτημα, πράγμα που σημαίνει ότι μπορεί επίσης να αποκλειστεί ο κίνδυνος στρέβλωσης του ανταγωνισμού μεταξύ των κρατών μελών.

44. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, οδηγούμαι στο συμπέρασμα ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή έχει καθιερωθεί στο εθνικό δίκαιο, προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να επιτύχει την καταβολή αποζημίωσης από την εθνική αρχή που είναι επιφορτισμένη με την εφαρμογή των

[34] Πρβλ. άρθρα 12 επ. του κανονισμού 1306/2013, για την καθιέρωση του «συστήματος παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις», το οποίο πρέπει να εφαρμόζεται υποχρεωτικά από τα κράτη μέλη για την παροχή συμβουλών στους γεωργούς, ιδίως όσον αφορά τους κανόνες της «πολλαπλής συμμόρφωσης» που εφαρμόζονται στην κοινή γεωργική πολιτική. Η RVO, την οποία αφορά η κύρια δίκη, είναι επί του παρόντος ο εκτελεστικός οργανισμός που είναι επιφορτισμένος με τις υποχρεώσεις του συστήματος παροχής συμβουλών σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις στις Κάτω Χώρες.

[35] Πρβλ. απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Αστερίς κ.λπ. (106/87 έως 120/87, EU:C:1988:457, σκέψη 23). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Wahl στην υπόθεση Achema κ.λπ. (C-706/17, EU:C:2019:38, σημείο 52).

κανόνων της Ένωσης, σε περίπτωση κατά την οποία δεν χωρεί επίκληση της αντίστοιχης αρχής, όπως αυτή αναγνωρίζεται στην ενωσιακή έννομη τάξη, λόγω της ύπαρξης σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης. Ωστόσο, για να γίνει δεκτό αυτό πρέπει να πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

– πρώτον, η προσφυγή-αγωγή του προσφεύγοντος-ενάγοντος πρέπει να αποσκοπεί αποκλειστικά στην αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις ψευδείς διαβεβαιώσεις που παρέσχε η εθνική αρχή και όχι στη διεκδίκηση δικαιωμάτων που απορρέουν από τους κανόνες της Ένωσης·

– δεύτερον, τυχόν αποζημίωση την οποία συνεπάγεται η ευδοκίμηση της προσφυγής-αγωγής αυτής πρέπει να επιβαρύνει αποκλειστικά τον εθνικό προϋπολογισμό· και

– τρίτον, η αποζημίωση την οποία συνεπάγεται η ευδοκίμηση της προσφυγής-αγωγής πρέπει να καλύπτει μόνο την προκληθείσα ζημία και να μην παρέχει στον προσφεύγοντα-ενάγοντα οικονομικό πλεονέκτημα κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης.

45. Απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει τις τρεις αυτές προϋποθέσεις, καθώς και τα στοιχεία που θεμελιώνουν αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με την αρχή του εθνικού δικαίου περί προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Πρόταση

46. Βάσει της αναλύσεως που προηγήθηκε, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα του College van Beroep voor het bedrijfsleven (διοικητικού εφετείου αρμόδιου επί οικονομικών υποθέσεων, Κάτω Χώρες) ως ακολούθως:

Το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, όπως αυτή έχει καθιερωθεί στο εθνικό δίκαιο, προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να επιτύχει την καταβολή αποζημίωσης από την εθνική αρχή που είναι επιφορτισμένη με την εφαρμογή των κανόνων της Ένωσης, σε περίπτωση κατά την οποία δεν χωρεί επίκληση της αντίστοιχης αρχής, όπως αυτή αναγνωρίζεται στην ενωσιακή έννομη τάξη, λόγω της ύπαρξης σαφούς διάταξης του δικαίου της Ένωσης, υπό την προϋπόθεση ότι:

– η προσφυγή-αγωγή του προσφεύγοντος-ενάγοντος αποσκοπεί αποκλειστικά στην αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από τις ψευδείς διαβεβαιώσεις που παρέσχε η εθνική αρχή και όχι στη διεκδίκηση δικαιωμάτων που απορρέουν από τους κανόνες της Ένωσης·

– τυχόν αποζημίωση την οποία συνεπάγεται η ευδοκίμηση της προσφυγής-αγωγής αυτής επιβαρύνει αποκλειστικά τον εθνικό προϋπολογισμό· και

– η αποζημίωση την οποία συνεπάγεται η ευδοκίμηση της προσφυγής-αγωγής καλύπτει μόνο την προκληθείσα ζημία και δεν παρέχει στον προσφεύγοντα-ενάγοντα οικονομικό πλεονέκτημα κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης.